

Nr 70.

Kungl. Maj:ts nådiga proposition till Riksdagen angående konservering av Risinge gamla kyrka; given Stockholms slott den 24 januari 1913.

Under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härmed föreslå Riksdagen att för konservering av Risinge gamla kyrka anvisa på extra stat för år 1914 ett belopp av 9,875 kronor.

De till ärendet hörande handlingarna skola tillhandahållas Riksdagens vederbörande utskott; och Kungl. Maj:t förbliver Riksdagen med all kungl. nåd och ynnest städse välbevågen.

GUSTAF.

Fridtjuv Berg.

Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Maj:t
Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 24 januari 1913.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern STAAFF,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena greve EHRENSVÅRD,
Statsråden: PETERSSON,
SCHOTTE,
BERG,
BERGSTRÖM,
friherre ADELSWÅRD,
PETRÉN,
STENSTRÖM,
LARSSON,
SANDSTRÖM.

Departementschefen, statsrådet Berg anförde:

Konservering
av Risinge
gamla kyrka.

I årets statsverksproposition har Kungl. Maj:t föreslagit Riksdagen att
i avbidan på proposition angående anslag för *konservering av Risinge
gamla kyrka* för kyrkans försättande i värdigt skick å extra stat för år
1914 beräkna ett belopp av 9,875 kronor.

Vid anmälan av detta ärende den 14 januari 1913 meddelade jag till
statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för samma dag, att Risinge
församling å kyrkostämma den 27 december 1907 beslutat, att församlinge-
ns gamla kyrka, som, sedan ny kyrka byggts, ej längre användes till
gudstjänst, skulle utan ersättning överlämnas till staten. Vidare erinrade
jag därom, att sedan vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien i skri-

velse av den 3 mars 1908 framhållit, att den gamla kyrkan vore av stort konst- och kulturhistoriskt värde, särskilt genom sina märkliga valvmålningar, vilka aldrig varit överkalkade, samt anhållit, att Kungl. Maj:t måtte bemyndiga akademien att för statens räkning mottaga denna kyrka till vård och underhåll, Kungl. Maj:t, efter hörande av domkapitlet i Linköping och Kungl. Maj:ts befallningshavande i Östergötlands län, genom beslut den 1 maj 1908 fann gott bifalla akademiens berörda framställning. Jag meddelade slutligen, att akademien, som ansett synnerligen önskvärdt, att nämnda kyrkobyggnad bleve försatt i ett värdigt skick, och som föranstaltat om beräkning av härför erforderliga kostnader, i underdånig skrivelse den 5 november 1912 anhållit om utverkande hos Riksdagen av anslag för ändamålet.

Över berörda skrivelse, varvid fogats en på akademiens föranstaltande utav byggmästaren O. Eriksson i Finspong upprättad kostnadsberäkning, slutande å 2,790 kronor, har överintendentensämbetet den 24 december 1912 afgivit infordrat utlåtande och däri anfört:

Att Risinge åldriga ödekyrka vore i oavvisligt behov av åtgärders vidtagande för ett värdigt underhåll av densamma torde, enligt vad ämbetet särskilt genom besök på platsen av en utav ämbetets tjänstgörande arkitekter, professor S. Curman, varit i tillfälle inhämta, få anses ådagalagt, vadan viltherhetsakademiens framställning om beredande av medel till dylika åtgärders verkställande syntes få betraktas såsom förtjänt av kraftigt understöd. Den till berörda framställning hörande kostnadsberäkningen angåve de åtgärder, som prövats vara nödiga för den gamla kyrkans försättande i ett för en bevarad ödekyrka tillfredsställande skick och syntes i allmänhet vara att förorda, dock med ringa mindre ändringar.

Sålunda föresloges i punkt 17 av kostnadsberäkningen, att vapenhusets spånbeklädnad efter behörig komplettering skulle strykas med carbolineum och järnmönja. Ursprungligen hade detta parti av kyrkan, åtminstone väggarna, sannolikt varit strukna med tjära och rödfärg, ett förfaringssätt, som syntes hava varit vanligt i äldre tider, och det förefölle därför lämpligast att använda samma ämne även nu. Därav föranleddes icke någon ändring i kostnaden.

Vidare angåve punkt 22 i kostnadsförslaget, att golvet under bänkarna och i tvärgången skulle läggas av $1\frac{1}{4}$ tums ohyvlade bräder. Då ett trägolv utan undervarande isolering städse vore starkt utsatt för svamp och röta på grund av jordfuktighet och dylikt, syntes det vara lämpligare att här använda ett golvmaterial, som vore hållbarare och mindre ömtåligt, helst man vid det förhållande, att kyrkan i allmänhet icke användes för förrättningar, ej behövde tänka på att undvika golvkylla under bänkarna. Därför syntes golvet i sin helhet — även på nyssnämnda ställe — böra beläggas med hårdbränt tegel, lagt i kalkbruk, ett förfaringssätt, som torde komma att öka kostnaden för golvläggningen med omkring 250 kronor. Denna ökning torde likväl få anses mer än väl motiverad genom den besparing i underhållet, som vunnas. I detta sammanhang syntes ock böra påpekas, att underlag av väl spettat, grovt grus torde vara att föredraga framför »stenbunden jord» såsom föresloges i punkt 24.

Risinge kyrka ägde sitt största historiska och konstnärliga värde i de medeltida

kalkmålningar av mera ovanlig karaktär, med vilka valven och även mindre delar av väggarna vore betäckta. Dessa målningar hade, sedan kyrkan blivit öde, lidit ganska starkt men på grund av fukt i valven, en fuktighet, som huvudsakligen torde bero på ett bristfälligt yttertak. På grund av denna fukt hade vissa delar av målningarna i senaste tid nära nog blivit utplånade. På åtskilliga partier hade den puts, på vilken målningarna vore anbragta, lossnat och kunde därför lätt nog falla ned, och på andra ställen hade vid lagning av valvsprickor det nya bruket på ett oförstående sätt smetats ut över den gamla målningen. På åtminstone ett av väggfälten vore målningarna i en senare tidsperiod överkalkade och vore för närvarande allenast delvis framtagna. Med ett ord: målningarna, kyrkans värdefullaste del, vore i särdeles stort behov av en sakkunnig och omsorgsfull omvårdnad såväl för att räddas från följderna av redan delvis skedd förstörelse som ock för att komma till sin rätt ur historisk och konstnärlig synpunkt. Med hänsyn härtill vore de åtgärder angelägnast, vilka vore ägnade att för framtiden förebygga nya anledningar till målningarnas skadande. Det viktigaste i detta hänseende vore givetvis behandlingen av yttertaket, som nu vore belagt med tunn stickspån. Detta material vore föga hållbart, vadan taket, sådant det för närvarande tedde sig, icke torde kunna stå bi mer än högst ett par år. Det hade ursprungligen liksom vapenhusets väggar, takryttaren med mera, varit belagt med tjock, handkliven spån, vilket också fortfarande syntes här vara rätt för taket lämpligaste materialet. I det föreliggande kostnadsförslaget upptoges hela kyrktakets omläggning med spån till blott 775 kronor. Denna ytterst låga summa gäve vid handen, att det tillämnade nya taket vore avsett att göras av stickspån, ty annat spånmateriel kunde icke erhållas för ett så lågt pris. Då kyrkan nu skulle sättas i stånd, syntes det emellertid vara ur alla synpunkter önskvärt, att taket utfördes på sådant sätt, att trygghet för dess bestånd under lång tid framåt vunnes. Med hänsyn härtill vore stickspån alldeles olämplig och det vore givet, att taket, såsom ämbetet ovan yttrat, helst borde beläggas med god, handkliven furuspån av kärnigt virke. Takspånen borde vara omkring 50 centimeter långa, 12—15 centimeter breda och hålla minst 2,5 centimeter i tjocklek i nedre ändan. Vidare borde härvid iakttagas, att spånen doppades två gånger i varm tiätjära före påläggningen, att de efter varje doppning upplades så, att tjäran finge torka in, att desamma efter påläggningen åter tjärades, att åt taket de första fem åren årligen gäves en strykning med varm trätjära och att taket sedermera tjärströkes vart tredje år på sydsidan och vart sjätte år på nordsidan. Ett på sådant sätt skött tak torde kunna hava en varaktighet av ett par hundra år, ett påståande, som bestyrktes av erfarenheten från en del av våra äldre kyrkor.

Enligt av riksantikvariens meddelad upplysning hade taken en sammanlagd yta av omkring 13,500 kvadratfot eller i runt tal 1,200 kvadratmeter. För takens omläggning hade i förberörda kostnadsförslag upptagits 775 + 90 kronor, tillhoppa 865 kronor. Denna summa vore dock ovedersägligen alldeles för liten för erhållande av ett tak, sådant som ämbetet ansåge sig böra förorda, i det att man icke torde kunna beräkna mindre än 6 kronor per kvadratmeter för furuspåntak, inberäknat materiel, påläggning och tjärstrykning, vadan kostnaden för taket syntes böra beräknas komma att draga en kostnad av 7,200 kronor eller 6,335 kronor mer än den åberopade kostnadsberäkningen angäve.

För själva målningarnas behandling med fästande av puts, fixering av nästan utplånade färgpartier, framknäckning och behandling av överkalkade målningar samt behandling av putslagningarna, vilka i målningarnas omedelbara närhet icke finge utföras av annan än vid arbete av denna art van fackman, torde böra beräknas en

kostnad av minst 500 kronor. Sådant arbete funnes icke upptaget i den föreliggande kostnadsberäkningen men syntes vara alldeles nödvändigt, om man skulle kunna svara för målningarnas bestånd, vilket i detta fall måste betraktas såsom en huvudfråga.

Oftanämnda kostnadsförslag syntes över huvud taget vara mycket lågt beräknat men hade uppgivits vara grundat på anbud från hantverkare å orten.

Med stöd av vad sålunda framhållits ville det synas överintendentsämbetet, att för att försätta ifrågavarande högligen intressanta kyrka i ett värdigt och för framtiden bestående skick en summa vore erforderlig, som syntes bära avsevärt överstiga den, vilken i vitterhetsakademiens framställning i ämnet begärdes. Ökningen fördelade sig, såsom av det sagda redan framginge, på följande poster:

för yttertaket	kronor 6,335:—
» golv av tegel.....	» 250:—
» målnings-konservering.....	» 500:—
	<hr/>
	Summa kronor 7,085:—;

vadan det för ändamålet behövlige anslaget skulle komma att uppgå till 9,875 kronor.

Slutligen funne ämbetet sig bära erinra, att något belopp icke funnes i beräkningarna upptaget för bestridande av kostnaderna för den kontroll ur arkeologisk och konstnärlig synpunkt, som torde få anses oeftergivlig vid ett arbete av förevarande art. Måhända vore dessa kostnader beräknade att utgå av till vitterhetsakademiens förfogande eljest stående medel.

På grund av vad överintendentsämbetet sålunda anfört finge ämbetet för sin del underänigst tillstyrka, att Kungl. Maj:t måtte hos 1913 års Riksdag äska ett extra anslag å 9,875 kronor för de åtgärder, som vore nödiga för Risinge ödekyrkas försättande i ett för en sådan byggnad värdigt och för framtiden bestående skick, på sätt vitterhetsakademien hemställt, dock med de ändringar och tillägg, att kyrkans vapenhus utvändigt strökes med tjära och rödfärg, att hela golvet belades med hårdbränt tegel på väl spettat grusunderlag, att yttertaket omlades med tjock, kluven kärnfuruspan av angiven storlek och med närmare omförmäld behandling samt att målningarna konserverades och behandlades på lämpligt sätt av därtill speciellt kompetent person.

I anledning av överintendentsämbetets berörda utlåtande har vitterhetsakademien i skrivelse den 28 december 1912 yttrat:

Då de av ämbetet föreslagna åtgärderna beträffande taket, kyrkans golv och vapenhuset vore i hög grad ägnade att öka de av akademien ifrågasatta åtgärdernas effektivitet, instämde akademien för sin del i ämbetets förslag i dessa punkter. Beträffande restaurerandet av kyrkans valv- och väggmålningar hade akademien visserligen ingalunda förbisett behovet av att på vissa ställen vidtaga åtgärder för dessa målningars istandsättande och konserverande men ansett det vara lämpligare att återkomma till detta ärende, sedan de för kyrkans bestånd nödiga arbetena utförts. Då det emellertid utan tvivel kunde i vissa avseenden vara fördelaktigt att sätta denna fråga i samband med kyrkans restaurering i övrigt, funne akademien sig bära även i denna punkt biträda ämbetets framställning.

Såsom nämnts, har Kungl. Maj:t bemyndigat vitterhetsakademien att för statens räkning mottaga Risinge ödekyrka till vård och underhåll.

Departementschefen.

Detta Kungl. Maj:ts beslut grundades naturligtvis på kyrkans stora konst- och kulturhistoriska värde, vilket i detta ärende ytterligare framhållits av såväl akademien som överintendentensämbetet. Behovet av åtgärder för det underhåll staten sålunda åtagit sig för denna kyrka synes vara oavvisligt. I likhet med överintendentensämbetet anser jag det önskvärt, att vid den nu tillämnade restaureringen kyrkan försättes i ett för en längre framtid bestående skick. Den på föranstaltande av akademien i ärendet uppgjorda kostnadsberäkningen bör enligt min mening för sådant ändamål kompletteras på sätt ämbetet föreslagit.

Jag hemställer alltså, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen att för konservering av Risinge gamla kyrka anvisa på extra stat för år 1914 ett belopp av 9,875 kronor.

Vid bifall härtill lärer hinder icke möta för Kungl. Maj:t att redan under år 1913 av tillgängliga medel förskottsvis utanordna ett mot anslaget svarande belopp.

Till denna departementschefens av statsrådets övriga ledamöter biträdade hemställen täcktes Hans Maj:t Konungen lämna bifall; och skulle proposition av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar, avlåtas till Riksdagen.

Ur protokollet:

Christer d'Albedyhll.